

Securitatea și cercetarea arheologică din județul Brașov, Covasna și Harghita în ultimul deceniu al regimului comunist

The Securitate and archaeological research in the Brașov, Covasna and Harghita Counties in the last decade of the communist regime

Marian COSAC¹

Cuvinte cheie: arheologie, Brașov (jud.), Covasna (jud.), Harghita (jud.), muzeu, regimul comunist în România, Securitate

Keywords: *archaeology, Brașov County, Communist regime in Romania, Covasna County, Harghita County, museum, Securitate*

ABSTRACT

The 80's of the last century were marked by the worsening of the economic crisis in which the communist regime in Romania was sliding. This reality also affected the activity of museums in establishing budgets and financing archaeological research. The economic constraint was added to the ideological one, of respecting the historical truth in the approach to the archaeological data and the organization of the exhibitions. The County Securitate Inspectorates, through Direcția I (Ist Directorate), had the task of verifying and supervising the activity of archaeologists. The present study brings into discussion the situation in Brașov, Harghita and Covasna Counties using archive documents in provenance from Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (National Council for the Study of Securitate Archives).

Anii '80 ai secolului trecut au fost marcați de acutizarea crizei economice în care aluneca regimul comunist din România. Această realitate a afectat și activitatea muzeelor în stabilirea bugetelor și în finanțarea cercetărilor arheologice. Constrângerea economică s-a adăugat aceleia ideologică, de respectare a adevărului istoric în abordarea datelor arheologice și realizarea expozițiilor.

Supravegherea arheologilor, în mod particular a formatorilor de școală, a modului în care aceștia se încadrau în tipa-

rul ideologic al regimului, a fost abordată recent², dar cu observația că unii dintre ei erau în atenția Securității din cauza convingerilor politice exprimate anterior instalării regimului comunist în România, nu a neintegrării în linia oficială a interpretării datelor arheologice.

Activitatea de cercetare arheologică din muzeele de istorie era sub coordonarea și controlul Consiliului Culturii și Educației Socialiste, organism înființat în anul 1971, dar care din anul 1977 a primit atribuții suplimentare; „El a devenit organismul care «conduce, îndrumă și controlează în

¹ Universitatea „Valahia” din Târgoviște, Facultatea de Științe Umaniste, Departamentul de Istorie, cosac_marian@yahoo.com.

² Opreș 2004; Opreș 2006.

mod unitar întreaga activitate cultural-educativă ce se desfășoară în Republica Socialistă România»³. La acest control se adăuga supravegherea efectuată de ofițerii din cadrul Inspectoratelor Județene ale Securității („Activitățile de securitate în unitățile muzeale este în responsabilitatea ofițerilor din problema Artă-Cultură”⁴), prin rețelele informative din muzeele de istorie, situație cunoscută în acest moment prin datele furnizate de documentele aflate în Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Fond Documentar, din notele-raport întocmite privind situația „informativ-operativă din domeniul Muzeu-Patrimoniu”⁵.

În anul 1982, „în muzee și colecții de artă și istorie din subordinea acestora își desfășurau activitatea circa 1 600 persoane, dintre care 1 230 cu studii superioare”⁶. Știm că în această perioadă au colaborat cu Securitatea în muzeele de istorie 271 de persoane⁷, ca surse, colaboratori și surse folosite cu aprobarea organului de partid, în mod predominant arheologi și muzeografi. Aceștia au furnizat informații în case conspirative ofițerilor din cadrul Inspectoratelor Județene ale Securității, fiind aceia care și verificau ca studiile colegilor să respecte *adevărul istoric*, interpretarea *corectă* a datelor arheologice și organizarea expozițiilor în linia ideologică oficială.⁸ La acești colaboratori ai Securității se adaugă „150 de surse ale altor compartimente de muncă ori ale organelor de Miliție”⁹.

Muzeele de istorie, de exemplu acelea din jud. Brașov, Covasna și Harghita, unități administrativ-teritoriale cu o importantă minoritate maghiară, au intrat în vizorul Securității din cauza manifestărilor „nați-

onalist-iredentiste”¹⁰, dar și a desfășurării unor activități „ostile sub masca unor preocupări specifice muzeelor”¹¹. Una dintre direcțiile prioritare era obținerea de informații „care documentează, poziții politice tendențioase ale unor cadre muzeale, stări de spirit necorespunzătoare, poziții negative în cercetarea istorică și arheologică, intenții de trecere frauduloasă a frontierei, reminiscența unor idei rösleriene în privința continuității istorice a poporului român”¹².

Brașov

Pentru jud. Brașov din Arhiva CNSAS dispunem de o adresă a Inspectoratului Județean de Securitate Brașov, transmisă Direcției I din cadrul Departamentului Securității Statului, Ministerul de Interne, București, în data de 19.05.1982, „privind stabilirea unor date din domeniul cercetării arheologice pe raza noastră de activitate”¹³. În aceasta se atrage atenția asupra unor „deficiențe cauzate de: întârzierea în deschiderea unor șantiere și insuficienta dotare tehnică a cercetătorilor care fac deplasarea în teren, ambele având la bază motive de ordin administrativ, financiar-contabil, cât și lipsa de solitudine a unor organe locale ale administrației de stat în asigurarea forței de muncă necesare bunei desfășurări a săpăturilor”¹⁴. Documentul menționează că pe teritoriul județului efectuau cercetări arheologi de la alte instituții, precum Dumitru Protase, Ioan Glodariu și Ioan Gudea, cu precizarea că „IOAN GLODARIU, de la Institutul de Istorie și Arheologie al Academiei R.S.R. – Filiala Cluj-Napoca, se află în atenția Serviciului I, I.J. Cluj, iar IOAN GUDEA, de la Institutul de Istorie și Arheologie al Academiei R.S.R., Filiala Cluj-Napoca, se află în atenția Direcției I, București”¹⁵.

³ Ilie 2013, 107.

⁴ ACNSAS 3, 260.

⁵ ACNSAS 6, 399.

⁶ ACNSAS 3, 260.

⁷ ACNSAS 3, 260.

⁸ Cosac 2021, 192.

⁹ ACNSAS 3, 260.

¹⁰ ACNSAS 7, 24.

¹¹ ACNSAS 7, 25.

¹² ACNSAS 7, 188.

¹³ ACNSAS 6, 283.

¹⁴ ACNSAS 6, 283.

¹⁵ ACNSAS 6, 284.

Adresa menționată este însoțită de un document intitulat *„SITUAȚIA OPERATIVĂ privind Muzeul Județean Brașov - perioada ianuarie 1981 – mai 1982”*¹⁶, în care se menționează că rețeaua informativă din această instituție are nouă surse, repartizate astfel: „Muzeul Județean: Secțiile Istorie-Artă – 4 surse, Muzeul Bran – 4 surse, Muzeul Făgăraș – 1 sursă”¹⁷; „pe linia activității de cercetare arheologică sunt identificate nereguli privind păstrarea, conservarea și evidența materialului descoperit, precum și existența unor șantiere arheologice nepuse în lucru sau exploatare necorespunzător”¹⁸.

Rețeaua informativă nu a fost extinsă până în anul 1987, chiar dacă o adresă din 18.08.1988 menționa intenția de suplimentare a rețelei din cadrul Muzeului Județean Brașov cu un informator, dar și o „gazdă casă de întâlnire pentru rețeaua informativă din domeniul Artă-Cultură”¹⁹.

Situația din anul 1987 ne este cunoscută din adresa Inspectoratului Județean de Securitate Brașov către Direcția I - Departamentul Securității Statului, Ministerul de Interne, București, datată 1.12.1987, în care se precizează că rețeaua informativă „cuprinde 9 surse din care 4 în legătura ofițerului, 4 pe linia Serv. III și 1 pe linia Compartimentului 0110. Sursele sunt dispuse uniform în toate secțiunile și unitățile muzeistice”²⁰. În ceea ce privește rezultatele cercetărilor arheologice, este menționată situația șantierului de la Racoș, unde „a fost descoperită o cetate dacică care [sic! – așa în document] conține un sanctuar considerat ca fiind al doilea ca mărime din Dacia și singurul reconstituit. Deși s-au făcut mai multe demersuri la C.J.C.E.S. și la Comitetul Județean de Partid pentru alocarea de fonduri în vederea conservării și acoperirii acestei așezări, până în prezent acestea nu au fost aprobate”²¹.

Despre rezultatele cercetărilor arheologice de la Racoș aflăm și din nota informativă a sursei „Călin”, datată 22.03.1988.²² Acesta precizează că „săpăturilor întreprinse aici de-a lungul mai multor campanii sunt deosebit de importante pentru cunoașterea sistemului de fortificații din Dacia preromană, a istoriei Daciei în general, pentru demonstrarea continuității de locuire a ariei dacice... Colectivul de cercetare a propus conservarea acestui monument prin lucrări de consolidare și construirea unei copertine. A fost întocmit și un proiect de către un colectiv de specialiști clujeni, dar din păcate totul s-a oprit la această fază de proiect. El a fost înaintat Comitetului Județean de Cultură și Educație Socialistă (cu câteva memorii justificative), informându-se și Secția de Propagandă a Comitetului Județean al P.C.R. De asemenea, a fost informat Consiliul Culturii și Educației Socialiste. Lipsa de fonduri și greutatea accesului la monument au fost cele două argumente invocate de forul tutelar al muzeului, la «înmormântarea» proiectului. De fapt, cred că este vorba de o neînțelegere exactă a sumei necesare acestei lucrări. Dr. FL. COSTEA susține că proiectanții clujeni au estimat lucrarea la cca. 1 milion lei (poate chiar ceva mai puțin), dar calculele făcute la nivelul județului ar fi ajuns la suma de cca. 6-7 milioane lei. Oricum este păcat că acest proiect este lăsat să zacă, periclitând în acest fel existența unui monument cu caracter de unicat”²³. Cpt. Dumitru Bolat nota, la finalul notei: „Deoarece este vorba de valorificarea necorespunzătoare a descoperirilor arheologice, propun ca o copie a notei să fie înaintată la Direcția I”²⁴.

Covasna

La situația din jud. Covasna pe „linia Artă-Cultură” face referire adresa Inspectoratului Județean de Securitate Covasna,

¹⁶ ACNSAS 6, 285.

¹⁷ ACNSAS 6, 285.

¹⁸ ACNSAS 6, 285.

¹⁹ ACNSAS 12, 49.

²⁰ ACNSAS 6, 286.

²¹ ACNSAS 6, 286.

²² ACNSAS 6, 291.

²³ ACNSAS 6, 291.

²⁴ ACNSAS 6, 291.

datată 19.03.1982 trimisă către Direcția I din cadrul Departamentului Securității Statului, Ministerul de Interne, București.²⁵ În județ funcționau „un muzeu județean în municipiul Sf. Gheorghe, o subsecție a acestuia în orașul Tg. Secuiesc și două expoziții permanente în comunele Bățani (Casa Memorială BENEDEK ELEK) și Cernat (expoziție de etnografie cu specific local), fiind încadrate cu 38 de persoane, din care 19 cu pregătire superioară de specialitate, iar restul cu studii medii. Din totalul personalului, 76% sunt membri ai P.C.R. Prin specificul lor material și zonal, aceste unități muzeistice fac parte din categoria «locurilor obligatorii de trecere», suscitând cu continuitate un viu interes, atât din partea autohtonilor, cât mai ales din cea a cetățenilor străini care ne vizitează județul, în special cei de naționalitate maghiară. Față de această situație s-au luat măsuri de încadrare corespunzătoare cu rețea a acestor locuri, în prezent supravegherea informativă realizându-se cu un număr de 9 surse, din care 4 în municipiul Sf. Gheorghe, iar 5 în teritoriu. Muzeul din Sf. Gheorghe - spre care s-a constatat în anii anteriori o mare afluență de public din categoria celor menționați mai sus, este închis din 1979 pentru extindere și renovare, fapt pentru care și informațiile obținute în ultimii 2 ani nu prezintă un interes operativ semnificativ”.²⁶

Cercetarea arheologică și valorificarea muzeală sunt elemente atent supravegheate, dar „în cadrul problematicei specifice cu care ne-am confruntat în acest sector de activitate, care în esență converg spre atitudini sau fapte necorespunzătoare de factură naționalist-șovină, o atenție aparte am acordat și supravegherii modului de valorificare științifică și muzeală a rezultatelor săpăturilor arheologice și cercetărilor istorice efectuate în zonă, fapt ce nu a facilitat apariția unor aspecte negative cu repercusiuni de ordin politic. Totuși s-au consta-

*tat și unele neajunsuri în asigurarea pazei șantierelor arheologice și a exponatelor, fapt ce a facilitat sustragerea unor obiecte cu valoare muzeistică. Astfel, în vara anului 1980, inginerul IGNĂTESCU RADU din Galați, aflându-se la rude în Ariușd, a scos din așezarea neolitică din localitate câteva obiecte cu caracter arheologic pe care, împreună cu un muzeograf din Galați, le-a restaurat și păstrat la domiciliu, fără intenția de a le valorifica către terțe persoane. Obiectele au fost recuperate și predate Muzeului Județean Covasna”.*²⁷

O notă-raport²⁸ a sursei „lancu”, datată 14.04.1983, ne oferă informații despre conținutul „neconform” al cărții *Așezări din epoca feudalismului timpuriu în sud-estul Transilvaniei*, autor Székely Zoltán, directorul Muzeului de Istorie din Sf. Gheorghe. Referatul favorabil publicării a fost întocmit de Eugenia Zaharia, dar „lancu” afirmă că lucrarea „desființează orice urmă de existență documentară a românilor până în secolul X”.²⁹ Ca urmare, se solicită „întocmirea unui nou referat de către BO-DEA CAROL, care să prezinte în mod realist cartea... Avem promisiuni ferme din partea legăturilor oficiale de la Editura Politică că [sic! – așa în document] această carte nu va fi publicată”.³⁰

La data de 30.11.1987, rețeaua informativă, activă în instituțiile muzeale din jud. Covasna, era „compusă din 2 surse cu aprobare la Muzeul Județean din Sf. Gheorghe, existând însă și în prezent unele locuri care nu sunt acoperite informativ. Pentru anul 1988, ne-am propus recrutarea a 3 surse și anume: câte una la Muzeul Județean din Sf. Gheorghe și la secția din Tg. Secuiesc și o persoană de sprijin la Oficiul local al Patrimoniului Cultural Național”.³¹ În cadrul colectivului Muzeului din Sf. Gheorghe erau „2 elemente lucrate în cadrul supra-

²⁵ ACNSAS 6, 370-371.

²⁶ ACNSAS 6, 370.

²⁷ ACNSAS 6, 370.

²⁸ ACNSAS 6, 372.

²⁹ ACNSAS 6, 372.

³⁰ ACNSAS 6, 372.

³¹ ACNSAS 6, 375.

vegherii informative, muzeografi la același muzeu, semnalați cu unele manifestări naționaliste și preocupări de minimalizare a continuității elementului românesc pe aceste teritorii. Cele 2 persoane se află sub control informativ calificat, sunt în proces de influențare pozitivă și după precizarea poziției lor prezente se vor face propuneri corespunzătoare”.³²

Harghita

Situația pe „linia cunoașterii și prevenirii în domeniul Muzee-Patrimoniu” din jud. Harghita, respectiv din cadrul Complexului Muzeal Județean, este subiectul unei note „cuprinzând activitățile dușmănoase la care s-au antrenat unele cadre din muzeele județului Harghita”³³, întocmită de Inspectoratul Județean de Securitate Harghita, în 21.03.1985, transmisă Serviciului V, Direcția I din cadrul Departamentului Securității Statului, Ministerul de Interne, București.³⁴ Atenția particulară acordată personalului din instituțiile muzeale ale acestui județ se explică prin implicarea unui număr de 13 muzeografi și conservatori, din 25 specialiști, în „manifestări naționalist-iredentiste”³⁵ și „activități ostile sub masca unor preocupări specifice muzeelor”.³⁶ Este vorba de „concepțiile naționalist-iredentiste de care sunt stăpâniți anumiți factori de răspundere din cadrul muzeelor din județ, influențele negative ce se exercită asupra acestora din partea elementelor dușmănoase interesate din exterior, care au dus la imprimarea în munca de cercetare arheologică a unor tendințe și practici dușmănoase. În mod vădit se manifestă lipsă de interes și preocupare ca anumite locuri, zone în care sunt indicii că s-ar descoperi anumite fapte materiale legate de continuitatea poporului

român să fie cercetate cu finalitate”.³⁷ Este dat exemplul directorului Complexului Muzeal Județean Harghita, Szöcs János, care a afirmat, cu referire la continuitatea populației românești în arealul județului, că „trebuie să analizăm cu grijă acest lucru, deoarece cercetătorii, arheologii și istoricii din București nu sunt cinstiți, că aceștia aduc dovezi arheologice din altă parte pentru a-și putea susține ipotezele continuității, că este mai bine să rămânem specializați în etnografie”³⁸; drept urmare, în nota respectivă se propune schimbarea sa din funcția de director³⁹, dar și „constituirea unei comisii de specialiști, care să inventarieze toate locurile din județ, unde sunt indicii favorabile pentru începerea unor cercetări arheologice în concordanță cu istoriografia prezentă a României”⁴⁰.

În data de 23.12.1987, rețeaua informativă din instituțiile muzeale de pe teritoriul jud. Harghita includea „7 persoane, din care 2 informatori, 2 colaboratori, 2 surse și o gazdă casă de întâlniri. Sursele sunt dispuse rațional pe locuri și medii. Până în prezent nu sunt acoperite din punct de vedere informativ muzeele din orașele Gheorgheni și Cristuru Secuiesc. Pentru anul 1988 se impune recrutarea a cel puțin 3 surse în domeniu, prioritar pentru acoperirea locurilor menționate... În acest sens se va urmări creșterea aportului rețelei informative, fiecare sursă urmând a fi reinstruită pe baza unor note de sarcini întocmite în concordanță cu posibilitățile lor reale. Privat la noile recrutări, se va urmări ca sursele ce vor fi introduse în rețeaua informativă să aibă reale posibilități în domeniu”.⁴¹ Se precizează că șase persoane din cadrul Complexului Muzeal Județean Harghita au „dosare de urmărire informativă”⁴², unele pentru manifestări naționaliste, iar

³² ACNSAS 6, 375.

³³ ACNSAS 7, 24.

³⁴ ACNSAS 7, 23.

³⁵ ACNSAS 7, 24.

³⁶ ACNSAS 7, 25.

³⁷ ACNSAS 7, 25.

³⁸ ACNSAS 7, 26.

³⁹ ACNSAS 7, 27.

⁴⁰ ACNSAS 7, 27.

⁴¹ ACNSAS 7, 8-9.

⁴² ACNSAS 7, 8.

în ceea ce privește „modul de efectuare a săpăturilor arheologice, valorificarea rezultatelor acestora și a cercetărilor istorice, raportăm că în cursul acestui an s-a întreprins o măsură combinativă de suspendare a dreptului de a efectua săpături arheologice unui muzeograf aflat în atenție, suspect de activități neavenite”.⁴³ Este vorba despre „obiectivul BENONE, muzeograf, suspect de transmiterea de date nedestinate publicității unor cercuri din străinătate; pe baza unor măsuri combinate luate prin organele competente, i s-a interzis să mai efectueze săpături arheologice. Cel în cauză este prioritar în atenția noastră în scopul prevenirii transmiterii de date în exterior”.⁴⁴

Măsura în care Securitatea a intervenit în cercetare arheologică din România anilor '80 ai secolului trecut este un subiect care începe, timid, să ne fie cunoscut. Este perioada în care, prin informațiile colectate de la surse, Securitatea acuza pe unii arheologi de „dosirea, sustragerea, nevalorificarea muzeală ori științifică a rezultatelor unor săpături arheologice sau cercetări istorice privind formarea și continuitatea poporului român în unele zone”.⁴⁵ Cazul Florin Medeleț, de la Muzeul Banatului din Timișoara este relevant pentru înțelegerea modului în care o dispută științifică a devenit motiv de declarare a acestui specialist inamic al statului și al tezei continuității.⁴⁶

Supravegherea permanentă și implicarea activă a Securității în activitatea breslei arheologilor din România este ilustrată, între altele, și de situația cercetărilor arheologice de la sfârșitul anilor '80 efectuate la biserica medievală din Caransebeș; în acest caz, Securitatea a îndepărtat din colectivul științific arheologii care nu susțineau ipoteza atribuirii ansamblului respectiv cultului ortodox și

a deschis acestora dosare de urmărire informativă.⁴⁷

Situațiile din muzeele de istorie abordate de noi în demersul de față nu fac, în acest sens, excepție. Arheologul Ioan Glodariu, menționat deja, avea, cu siguranță, un dosar de urmărire informativă consistent, iar cercetarea din complexul dacic de la Racoș, realizată sub coordonarea lui Florea Costea, a intrat în atenția Direcției I, „deoarece este vorba de valorificarea necorespunzătoare a descoperirilor arheologice”.⁴⁸ În jud. Covasna, în cadrul Muzeului din Sf. Gheorghe, doi muzeografi erau acuzați de „unele manifestări naționaliste și preocupări de minimalizare a continuității elementului românesc pe aceste teritorii”⁴⁹, iar în jud. Harghita, directorului Complexului Muzeal Județean, Szőcs János, i se aduceau aceleași acuze, fapt care atrăgea consecințe concretizate în destituirea sa și deschiderea unui dosar de urmărire informativă.

Documente⁵⁰

1. 1982 mai 19, Brașov. Adresă a Inspectoratului Județean Brașov către M.I., Departamentul Securității Statului, Direcția I, București privind stabilirea unor date din domeniul cercetării arheologice pe raza jud. Brașov – ACNSAS, Fond Documentar, Referitor la Muzeu, Corespondență județe, Dosar nr. 13367, Vol. 6, f. 283-284 (fig. 1-3).

2. 1988 martie 22, Brașov. Notă informativă a sursei „Călin” a Inspectoratului Județean de Securitate Brașov privind cercetările arheologice desfășurate pe teritoriul com. Racoș, jud. Brașov – ACNSAS, Fond Documentar, Referitor la Muzeu, Corespondență județe, Dosar nr. 13367, Vol. 6, f. 291 (fig. 4-5).

⁴⁷ Cosac 2022b.

⁴⁸ ACNSAS 6, 291.

⁴⁹ ACNSAS 6, 375.

⁵⁰ Cele cinci documente sunt redată în facsimil (fig. 1-17). Facsimilele sunt ordonate după problematica regională (pe județe) la care fac referire și cronologic.

⁴³ ACNSAS 7, 8.

⁴⁴ ACNSAS 7, 8.

⁴⁵ ACNSAS 3, 261.

⁴⁶ Cosac 2022a.

3. 1982 martie 19, Sf. Gheorghe. Adresa a Inspectoratului Județean Covasna către Departamentul Securității Statului, Direcția I, București privind situația muzeelor din jud. Covasna – ACNSAS, Fond Documentar, Referitor la Muze, Corespondență județe, Dosar nr. 13367, Vol. 6, f. 370-371 (fig. 6-8).

4. 1983 aprilie 14, București. Notă-raport a sursei „lancu” privind conținutul și publicarea unui volum privind arheologia sud-

estului Transilvaniei în evul mediu timpuriu – ACNSAS, Fond Documentar, Referitor la Muze, Corespondență județe, Dosar nr. 13367, Vol. 6, f. 372 (fig. 9).

5. 1985 martie 21, Miercurea-Ciuc. Notă a Inspectoratului Județean de Securitate Harghita privind activitățile dușmănoase ale unor cadre din muzeele jud. Harghita – ACNSAS, Fond Documentar, Referitor la Artă-Cultură, Muze, Corespondență județe, Dosar nr. 13367, Vol. 7, f. 24-28 (fig. 10-17).

Bibliografie / Bibliography

ACNSAS 3. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Fond Documentar, Referitor la Patrimoniu-Muze, Corespondență județe, Dosar nr. 13367, Vol. 3.

ACNSAS 6. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Fond Documentar, Referitor la Muze, Corespondență județe, Dosar nr. 13367, Vol. 6.

ACNSAS 7. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Fond Documentar, Referitor la Artă-Cultură, Muze, Corespondență județe, Dosar nr. 13367, Vol. 7.

ACNSAS 12. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Fond Documentar, Referitor la Artă-Cultură, Muze, Dosar nr. 103962, Vol. 12.

Cosac M. 2021. O radiografie asupra prezenței Securității în muzeele de istorie din România anilor '80 ai secolului trecut. *Musaios* 24: 173-193.

Cosac M. 2022a. *Despre arheologi și orientarea în cercetarea arheologică în cadrul Muzeului Banatului în anii '70-'80 ai secolului trecut în documentele fostei Securități. Târgoviște:* Valachia University Press.

Cosac M. 2022b. De la cercetarea arheologică la interpretarea istorică – Biserica medievală de la Caransebeș și respectarea „adevărului istoric” în documentele fostei Securități. În: S. Forțiu (ed.), D. Micle (coord.), *In memoriam Felix Milleker (1858-1942): Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie, ArheoVest X II*, Istorie. Brăila-Timișoara: Editura Muzeului Brăilei „Carol I”: 537-561.

Ilie C.C. 2013. *Regimul comunist și muzeele de istorie din România.* Constanța: f.e.

Opriș I. 2004. *Istoricii și Securitatea I.* București: Editura Enciclopedică.

Opriș I. 2006. *Istoricii și Securitatea II.* București: Editura Enciclopedică.

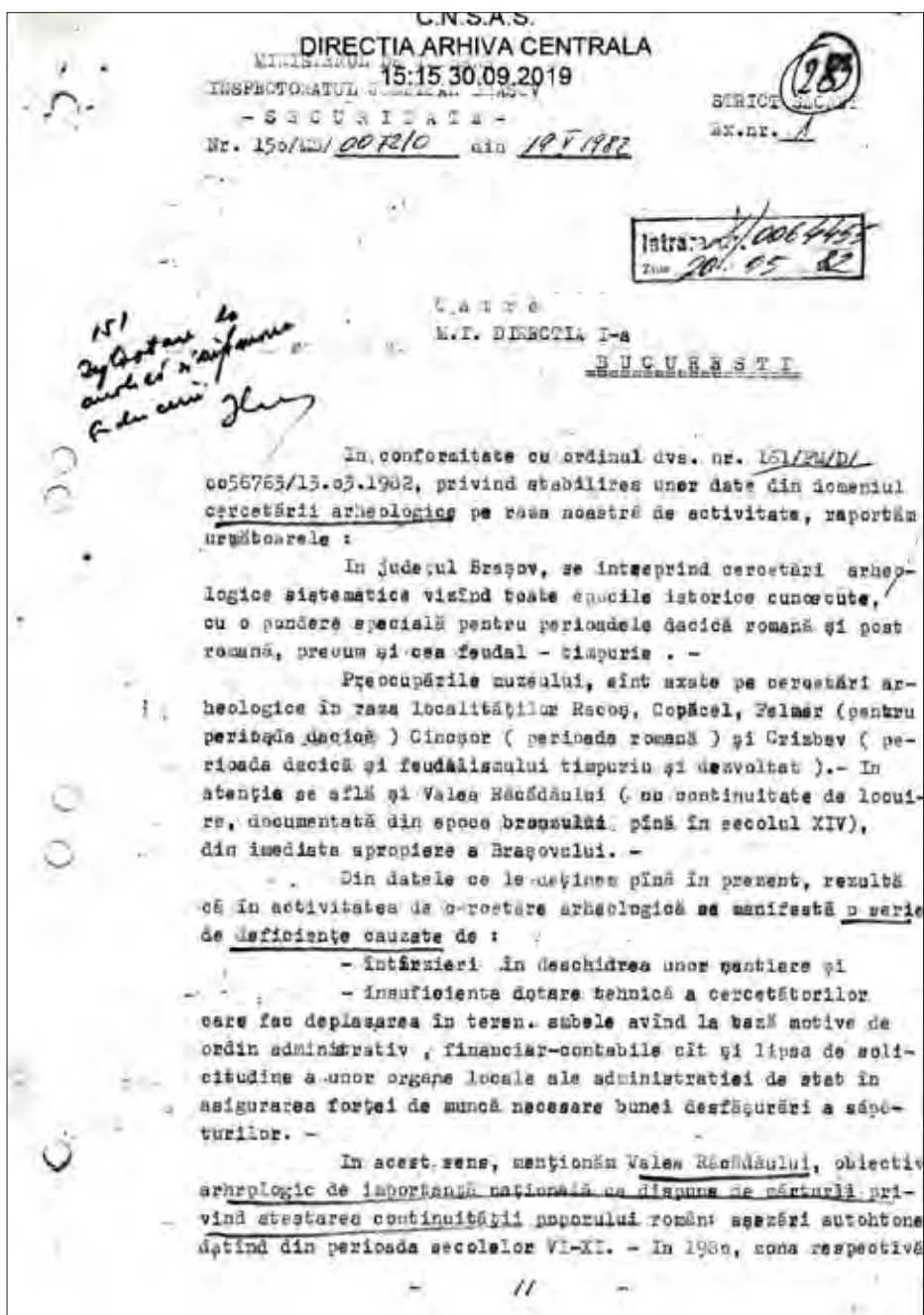

Fig. 1 1982 mai 19, Brașov. Adresă a Inspectoratului Județean Brașov către M.I., Departamentul Securității Statului, Direcția I, București privind stabilirea unor date din domeniul cercetării arheologice pe raza jud. Brașov (f. 283/r).

Fig. 1 1982 May 19, Brașov. Note from the Securitate County Inspectorate of Brașov to the Ministry of Interior, Department of State Security/ Securitate, 1st Directorate, Bucharest concerning the establishment of some data in the field of archaeological research in Brașov County (f. 283/r).

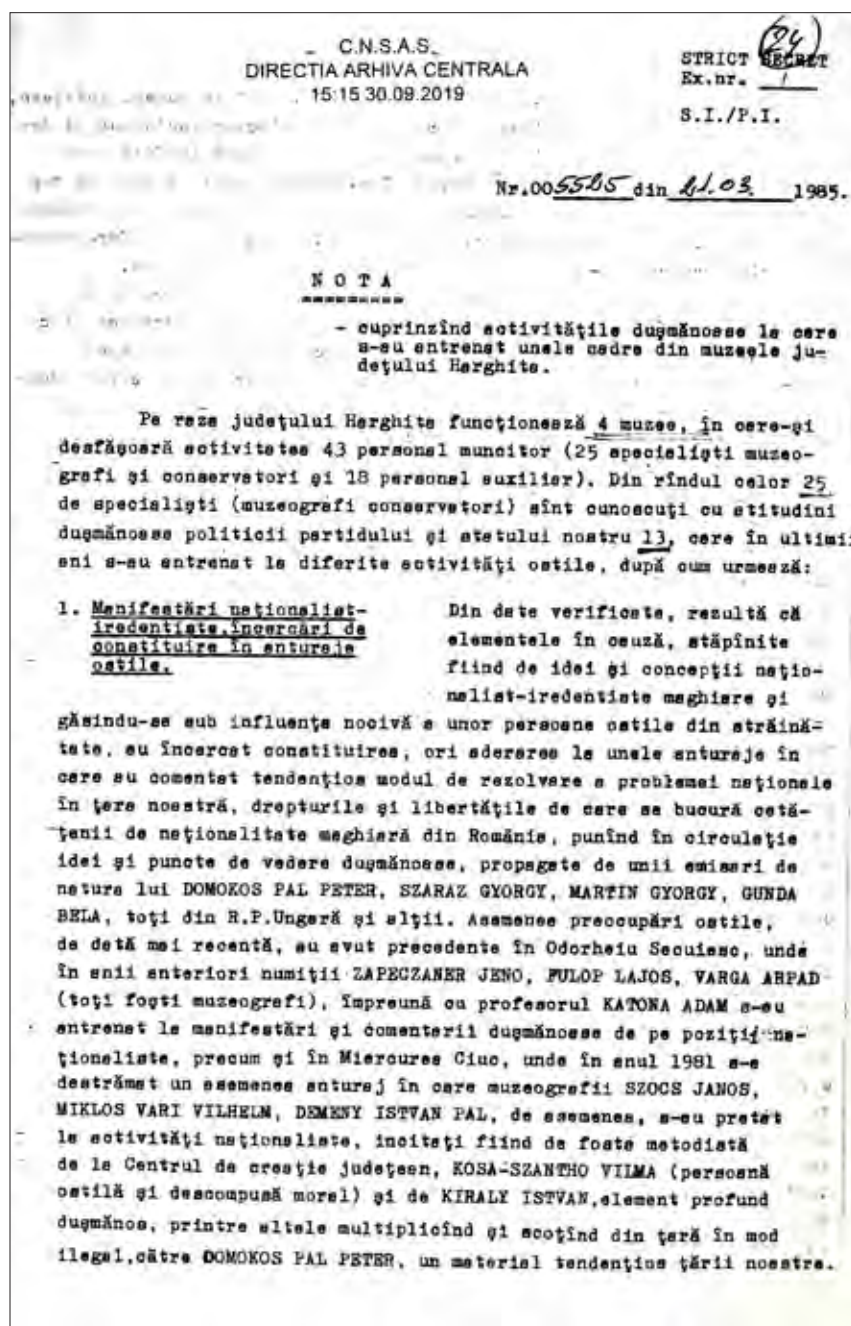

Fig. 2 1982 mai 19, Brașov. Adresă a Inspectoratului Județean Brașov către M.I., Departamentul Securității Statului, Direcția I, București privind stabilirea unor date din domeniul cercetării arheologice pe raza jud. Brașov (f. 283/v).

Fig. 2 1982 May 19, Brașov. Note from the Securitate County Inspectorate of Brașov to the Ministry of Interior, Department of State Security/ Securitate, Ist Directorate, Bucharest concerning the establishment of some data in the field of archaeological research in Brașov County (f. 283/v).

C.N.S.A.S.
DIRECȚIA ARHIVA CENTRALĂ

15.15.30.08.2019

In anul 1983, numite NAGI GYONGYVER, fotograf la Muzeul Județean, a introdus în țară în mod ilegal o casetă cu un discurs incitator și denigrator la adresa României, ținut de DOMOKOS PAL PETER în fața unor tineri din Budapesta. Această casetă a fost audiată apoi în grup de oară în cauză, de MUCKENHAUPT ELISABETA (muzeograf), de BENEDEK EVA (conservator), de CZOMPO MARTA (arhitect) și de o altă persoană din sfera muzeului, prilej cu care a-su dat și la alte comentarii neavenite.

Tot în anul 1983, arhitecta CZOMPO MARTA, împreună cu GAZDA KLARA, muzeografa în Sf. Gheorghe și cu BIRTOK IOSIP din Miercurea Ciuc, a-su antrenat la o altă activitate ostilă, incluzând în mod ilegal într-un lot de excursioniști români și 4 cetățeni străini, a căror identitate a ascuns-o față de organele de stat și pe care i-su purtat în mai multe locuri și obiective economice din bazinul Crișturului Secuiesc. În toate aceste cazuri, cu sprijinul organelor de partid județene, s-su întreprins la timpul respectiv măsuri preventive adecvate (punerea în deschetare colectivului, avertizări, amenzi contravenționale, schimbarea din funcții și locuri de muncă), măsuri care le-su estompat activitatea ostilă pentru o perioadă de timp, dar din date recente, rezultă că parte din aceste elemente (rămase în activitate în cadrul muzeelor), din nou se dedau la activități dușmănoase statului nostru. Așa de exemplu, în luna decembrie 1984, SZOCS JÁNOS (directorul muzeului județean), prin modul în care a elocuit programul „Săptămîni muzeale”, a-sa dovedit rău intenționat, introducînd în girul de manifestări culturale și deschiderea unei expoziții de grafică cu lucrările pictorului MARTON FERENCZ. Numitul a dezinformat organul de partid județean, reprezentînd corect viața lui MARTON FERENCZ, care a fost un adept activ al hortyșmului, autor a mai multor lucrări de pictură cu conținut iredentist, lucruri despre care SZOCS JÁNOS, MUCKENHAUPT ELISABETA și JÁNOS PAL, fostul director al muzeului județean, rezultă că su cunoscut. Cu prilejul aceluiași eveniment, „Săptămîni muzeale”, a avut loc o masă rotundă pe marginea restaurării și conservării monumentelor din județul Harghita, moment la care su participat CZOMPO MARTA și BENKO ELEK (ultimul muzeograf din Criștura Secuiesc), care a-su dovedit în exponențele lor, că sînt stăpîniți de concepții naționalist-iredentiste. BENKO ELEK făcînd insurgenți neolicitate de moment, în istoria Ungariei, a regilor maghiari, iar CZOMPO MARTA, prezentînd sprosce în exclusivitate ce monumente doar bisericici, educînd în același timp apostrofări statului nostru, care după ele sate opinii, nu este preocupat de păstrarea valorilor patrimoniului cultural național. Este semnificativ că ulterior, acest moment a fost calificat de SZOCS JÁNOS, BENKO ELEK, CZOMPO MARTA, MUCKENHAUPT ELISABETA, DEMENY ISTVAN PAL și de alții, „drapt acțiune reașită”.

Fig. 3 1982 mai 19, Brașov. Adresă a Inspectoratului Județean Brașov către M.I., Departamentul Securității Statului, Direcția I, București privind stabilirea unor date din domeniul cercetării arheologice pe raza jud. Brașov (f. 284/r).

Fig. 3 1982 May 19, Brașov. Note from the Securitate County Inspectorate of Brașov to the Ministry of Interior, Department of State Security/ Securitate, Ist Directorate, Bucharest concerning the establishment of some data in the field of archaeological research in Brașov County (f. 284/r).

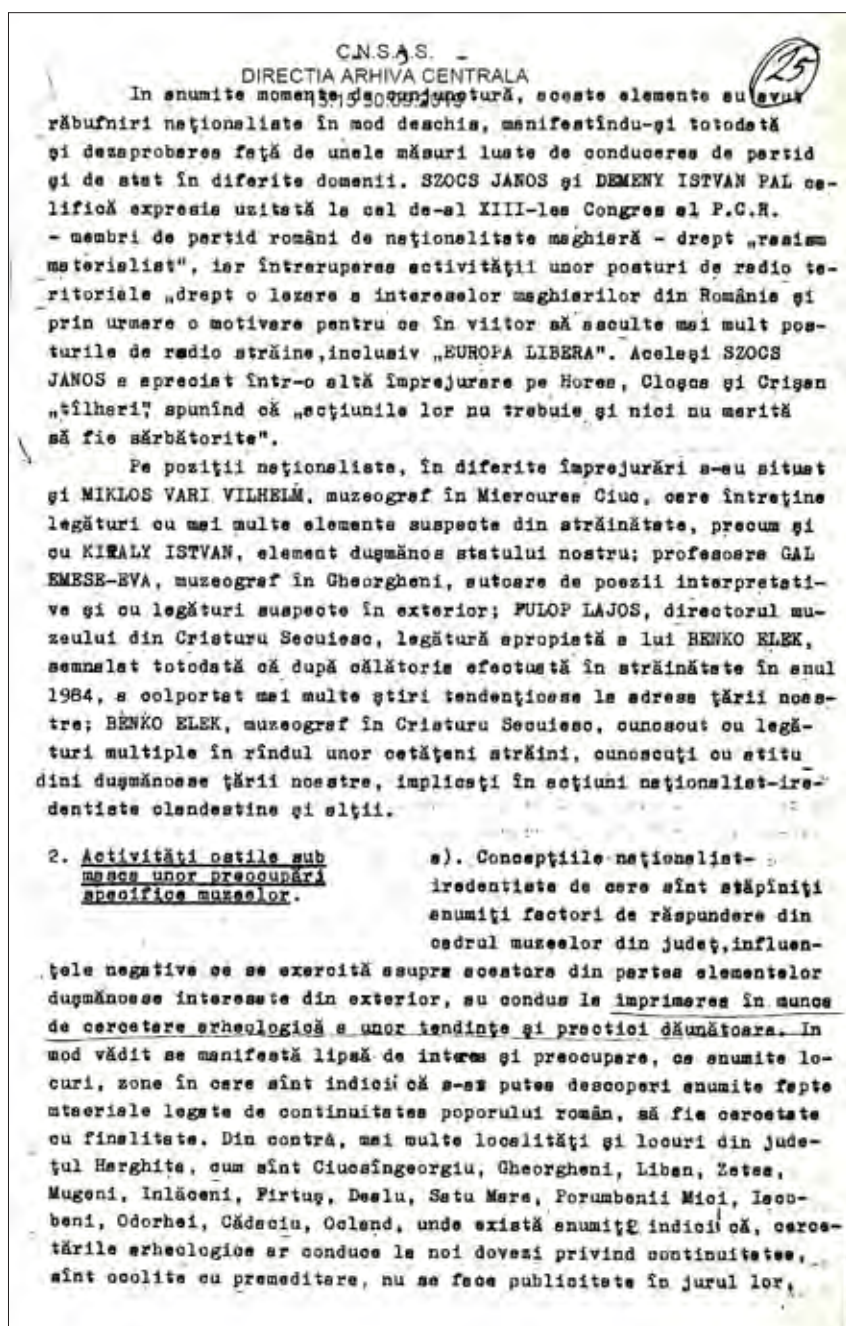

Fig. 4 1988 martie 22, Brașov. Notă informativă a sursei „Călin” a Inspectoratului Județean de Securitate Brașov privind cercetările arheologice desfășurate pe teritoriul com. Racoș, jud. Brașov (f. 291/r).

Fig. 4 1988 March 22, Brașov. Informative note of the “Călin” source of the Securitate County Inspectorate of Brașov on the archaeological researches carried out on the territory of Racoș commune, Brașov County (f. 291/r).

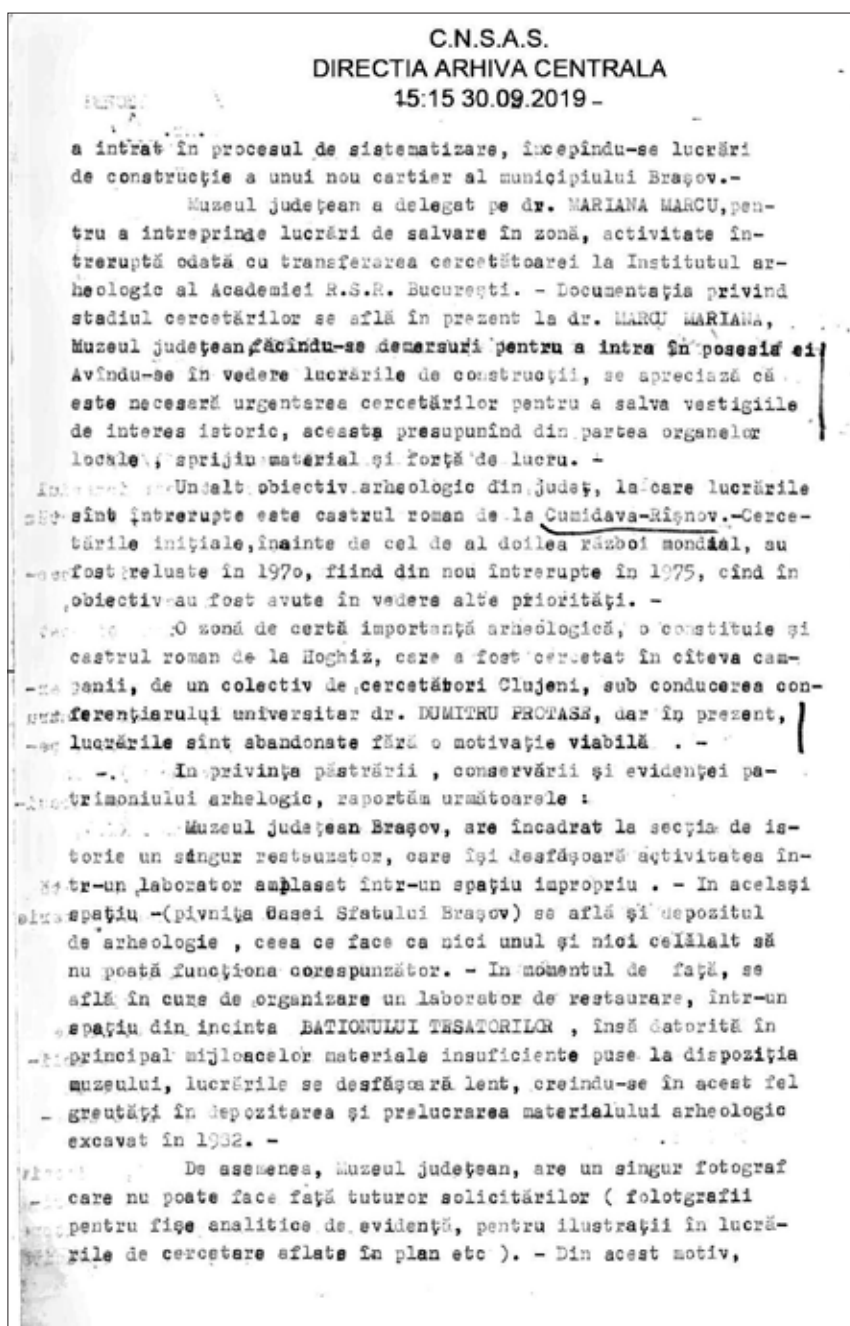

Fig. 5 1988 martie 22, Braşov. Notă informativă a sursei „Călin” a Inspectoratului Judeţean de Securitate Braşov privind cercetările arheologice desfăşurate pe teritoriul com. Racoş, jud. Braşov (f. 291/v).

Fig. 5 1988 March 22, Braşov. Informative note of the “Călin” source of the Securitate County Inspectorate of Braşov on the archaeological researches carried out on the territory of Racoş commune, Braşov County (f. 291/v).

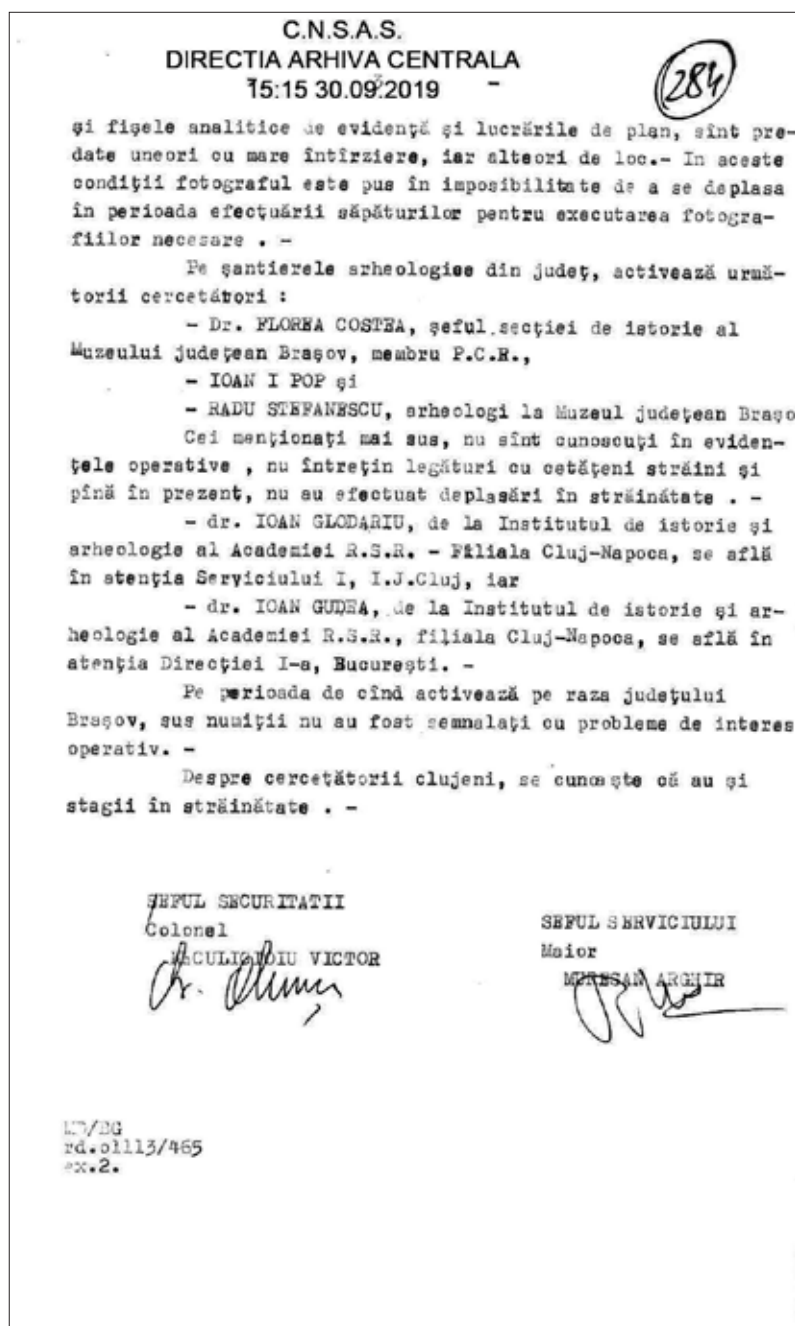

Fig. 6 1982 martie 19, Sf. Gheorghe. Adresă a Inspectoratului Județean Covasna către Departamentul Securității Statului, Direcția I, București privind situația muzeelor din jud. Covasna (f. 370/r).

Fig. 6 1982 March 19, Sf. Gheorghe. Note from the Securitate County Inspectorate of Covasna regarding the situation of the museums in the Covasna County (f. 370/r).

Fig. 7 1982 martie 19, Sf. Gheorghe. Adresă a Inspectoratului Județean Covasna către Departamentul Securității Statului, Direcția I, București privind situația muzeelor din jud. Covasna (f. 370/v).

Fig. 7 1982 March 19, Sf. Gheorghe. Note from the Securitate County Inspectorate of Covasna to the Ministry of Interior, Department of State Security/Securitate, Ist Directorate, Bucharest regarding the situation of the museums in the Covasna County (f. 370/v).

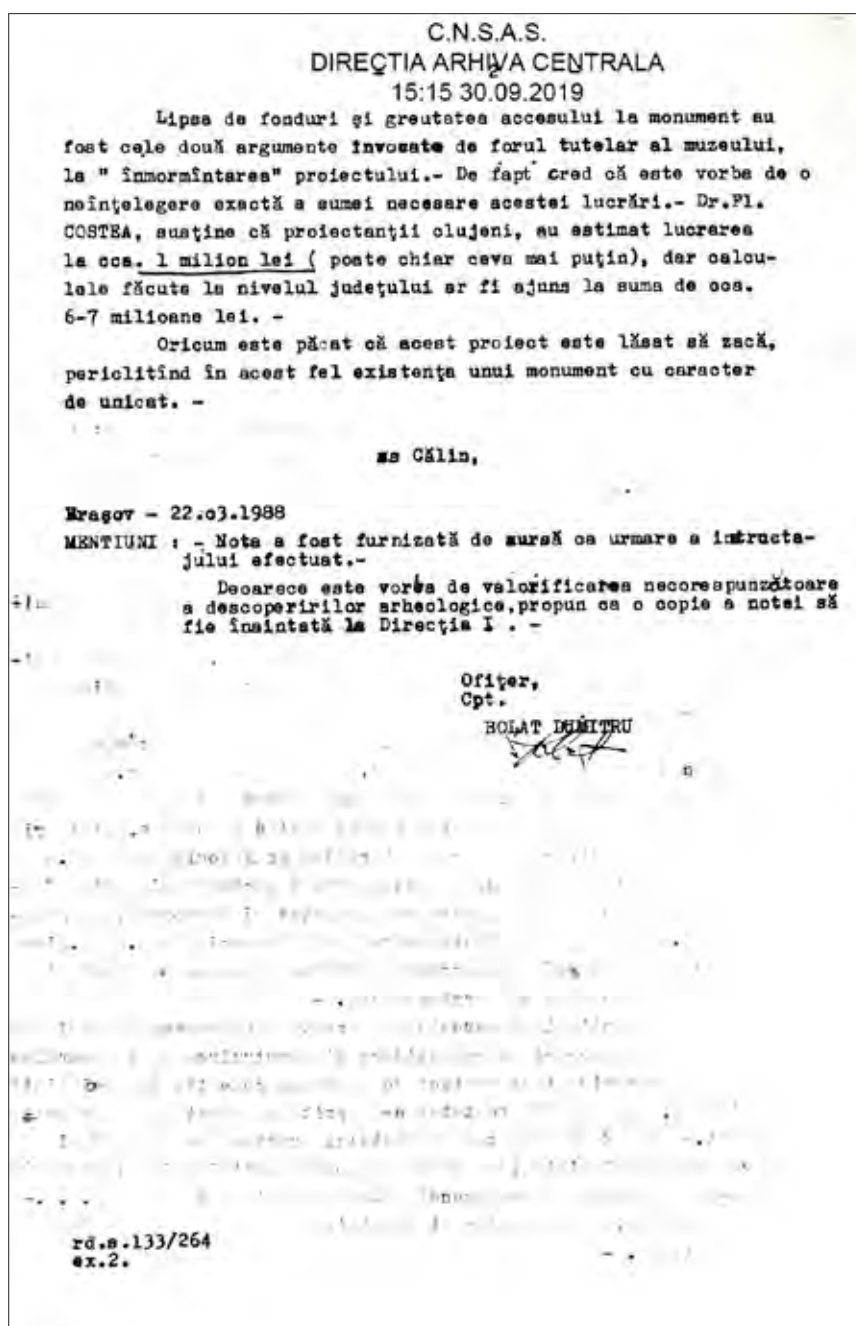

Fig. 8 1982 martie 19, Sf. Gheorghe. Adresă a Inspectoratului Județean Covasna către Departamentul Securității Statului, Direcția I, București privind situația muzeelor din jud. Covasna (f. 371/r).

Fig. 8 1982 March 19, Sf. Gheorghe. Note from the Securitate County Inspectorate of Covasna to the Ministry of Interior, Department of State Security/Securitate, Ist Directorate, Bucharest concerning the situation of the museums in Covasna County (f. 371/r).

C.N.S.A.S.
DIRECTIA ARHIVA CENTRALA
MINISTERUL DE INTERNE
15 APR 1983 09 2019
INSPECTORATUL JUDETEAN COVASNA
Nr.1/Sz.7/00364 din 19.03.1982

(92)
STRICT SECRET
Ex.nr. 1

Către,

MINISTERUL DE INTERNE
DEPARTAMENTUL SECURITATII STATULUI
- Direcția I-a -

BUCUREȘTI

154/MI

La ordinul dvs. nr.151/MV/0053400 din 27.01.1982, raportăm că pe raza noastră de competență există un muzeu județean în municipiul Sf.Gheorghe, o subsecție a acestuia în orașul Tg.Secuiesc și două expoziții permanente în comunele Băjeni (Casa memorială BENEDIK ELK) și Cernat (expoziție de etnografie cu specific local), fiind încadrate cu 38 de persoane din care 19 cu pregătire superioară de specialitate, iar restul cu studii medii. Din totalul personalului 76 % sînt membri ai P.C.R..

Prin specificul lor material și zonal aceste unități muzeistice fac parte din categoria "locurilor obligatorii de trecere", suscitînd cu continuitate un viu interes, atît din partea autohtonilor cît mai ales din cea a cetățenilor străini care ne vizitează județul, în special cei de naționalitate maghiară.

Pe lângă de această situație s-au luat măsuri de încadrare corespunzătoare cu rețea a acestor locuri, în prezent supravegherea informativă realizîndu-se cu un număr de 9 surse din care 4 în municipiul Sf.Gheorghe iar 5 în teritoriu. Muzeul din Sf.Gheorghe - spre care s-a constatat în anii anteriori o mare afinență de public din categoria celor menționați mai sus -, este închis din 1979 pentru extindere și renovare, fapt pentru care și informațiile obținute în ultimii 2 ani nu prezintă un interes operativ semnificativ.

În cadrul problematicei specifice cu care ne-am confruntat în acest sector de activitate care, în esență converg spre atitudini sau fapte necorespunzătoare de factură naționalist-govină, o atenție aparte am acordat și supravegherii modului de valorificare științifică și muzeală a rezultatelor săpăturilor arheologice și cercetărilor istorice efectuate în

. / .

Fig. 9 1983 aprilie 14, București. Notă-raport a sursei „Iancu” privind conținutul și publicarea unui volum privind arheologia evului mediu timpuriu în sud-estul Transilvaniei (f. 372/r).

Fig. 9 1983 April 14, Bucharest. Note-report of the source "Iancu" on the content and publication of a volume on the archaeology of the Early Middle Ages in the southeast Transylvania (f. 372/r).

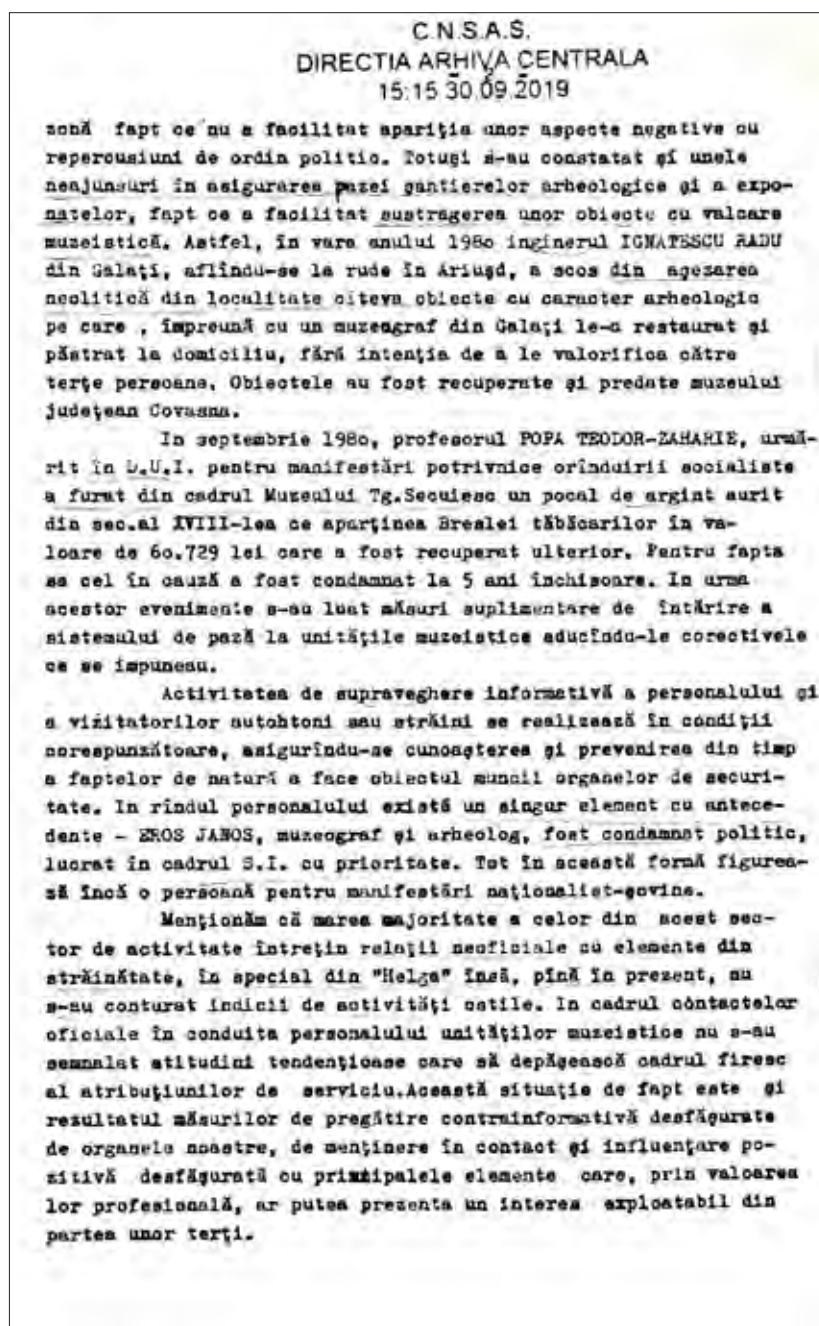

Fig. 10 1985 martie 21, Miercurea-Ciuc. Notă a Inspectoratului Județean de Securitate Harghita privind activitățile dușmănoase ale unor angajați din muzeele jud. Harghita (f. 24/r).

Fig. 10 1985 March 21, Miercurea-Ciuc. Note of the Securitate County Inspectorate of Harghita concerning the hostile activities of some members of the museums staffs' in Harghita County (f. 24/r).

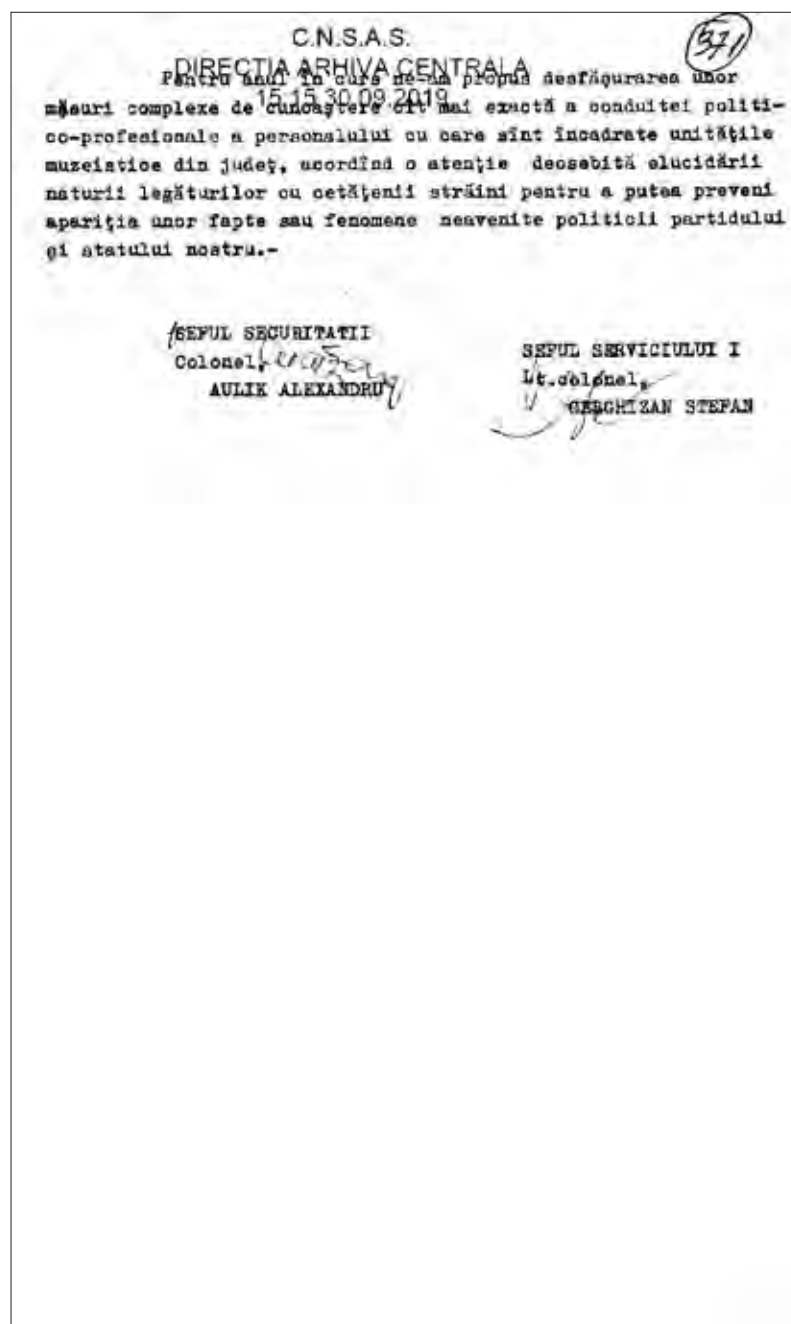

Fig. 11 1985 martie 21, Miercurea-Ciuc. Notă a Inspectoratului Județean de Securitate Harghita privind activitățile dușmănoase ale unor angajați din muzeele jud. Harghita (f. 24/v).

Fig. 11 1985 March 21, Miercurea-Ciuc. Note of the Securitate County Inspectorate of Harghita concerning the hostile activities of some members of the museums staffs' in Harghita County (f. 24/v).

C.N.S.A.S.
DIRECTIA ARHIVA CENTRALA

(32)

15:15 30.09.2019
MINISTERUL DE INTERIOR
SECURITATEA MUNICIPIULUI IACUȘTEI
Lt.col.Strat Vintilă
Sursa "Iancu"
Data : 19.04.1983

STRICT SECRET
Ex.nr.2

NOTA - RAPORT

La editura politică a fost depusă pentru publicare lucrarea intitulată "Așezări din epoca feudalismului timpuriu în Sud-Estul Transilvaniei" (Secolul IV-X). Autor SZÉKELY ZOLTÁN directorul Muzeului de istorie Sf.Gheorghe. Lucrarea are toate aprobările inclusiv ale secției de presă.

În conținutul lucrării se desființează orice urmă de existență documentară a românilor pînă în secolul X cînd "întreg teritoriul a fost populat de unguri". Autorul se confesează în prefață "În asemenea momente - în răstimpul reculegerii rîndurilor corecte - sîntem foarte liniștiți, deoarece sîntem noi între noi, care numărăm evenimentele lumii în cicarouri și ne cheltuim pe noi înșine fără socoteală, noi, care mai repede sau mai tîrziu vom răspunde personal pentru dreptatea fiecărei clipe, noi, care sîntem pomeniți nu pe numele moștenit de la tații noștri, ci pe cel dat de foaia noastră. Iubim drumurile, mirosul amărui, evocînd secole, ale cernelii de tipar, uneori ne găsim corile, în fața hîrtiei neatinse și avem un dămneseu "cititorul".

Referatul de publicare este întocmit de EUGENIA ZAHARIA.

Prin sursa noastră "Iancu" și persoana oficială M.I. s-au luat următoarele măsuri:

Intocmirea unui nou referat de către BOBIA CANOL, care prezintă în mod realist cartea.

Avem promisiuni ferme din partea legăturilor oficiale de la editura politică că această carte nu va fi publicată. Această urme să apară în limba germană și maghiară.

Urmează a soluționa și acoperirea ei din planul editorial

Lt.col.Strat Vintilă

Fig. 12 1985 martie 21, Miercurea-Ciuc. Notă a Inspectoratului Județean de Securitate Harghita privind activitățile dușmănoase ale unor angajați din muzeele jud. Harghita (f. 25/r).

Fig. 12 1985 March 21, Miercurea-Ciuc. Note of the Securitate County Inspectorate of Harghita concerning the hostile activities of some members of the Miercurea-Ciuc Museum staff in Harghita County (f. 25/r).

C.N.S.A.S.
DIRECTIA ARHIVA CENTRALA
15.15.30.09.2019

unele date se păstrează în cercuri restrinse și la eventuale întrebări se dau răspunsuri, că nu se cunoaște nimic. Pentru muncarea unei asemenea atitudini, directorul muzeului, SZOCS JANOS, aduce motivații că nu dispune la nivelul județului de arheologi care să fie specializați în perioade prefeudală. Singurul arheolog, de altfel, de care dispune județul, este numitul BENKO ELEK, care și-a făcut studiile în R.P. Ungară și s-a specializat în perioade feudală, acesta refuzând să se preocupe și de alte perioade. Din partea factorilor de răspundere ai muzeului județean, nu s-a manifestat încă nici un interes pentru a aduce în zonă cel puțin un arheolog care să poată întreprinde local unele cercetări de interes pentru istoriografia română.

Rezultă încă că se manifestă interes pentru a se finaliza cu rezultate cercetările arheologice, care sînt la iveală anumite date și fapte legate de istoria maghiarilor în zonă. Astfel, SZOCS JANOS de mai mulți ani întreprinde săpături în zone Mihăileni, pentru a dovedi vechimea securilor în zonă, iar BENKO ELEK sprijinit de FULOP LAJOS și ZAPECZANER JENO, face același lucru în bazinul Crișturului Secuiesc. Pentru a se da o notă de valoare cercetărilor pe care BENKO ELEK le-a întreprins, a fost susținut pe diferite oăi de a i se publica o lucrare intitulată „Căle din zone Crișturului Secuiesc, secolele XV-XVII”, lucrare în care încearcă să combată în mod voalat, continuitatea poporului român în această parte a țării noastre.

b). Preocupările mai multor muzeografi din județ sînt orientate și canalizate cu pondere spre cercetările etnografice, domenii în care se pot strînge date „de interes”, într-o măsură mai mare și într-un timp relativ mai scurt, existînd posibilitatea de valorificare în lucrări, care servesc unor scopuri naționalist-iredentiste. În acest sens, se pornește de la faptul că, în zonă există o competitivitate mare a populației de naționalitate maghiară, implicit multe fapte de cultură, de tradiții, obiceiuri și de demografie, în jurul cărora elemente rău intenționate fac speculații și le valorifică tendențios. În ultimii ani, un număr sporit de cetățeni străini s-au dovedit preocupați de a se vizita județul în scopul culegerii nemijlocit, ori prin intermediari de date etnografice, care ulterior au fost preluate de pe poziții naționalist-iredentiste și publicate în străinătate, îndeosebi în R.P. Ungară.

c). Se manifestă o rezervă și tergiversare în organizarea expoziției de bază în cadrul muzeului județean, motivîndu-se cu lipsa exponatelor necesare pentru o asemenea expoziție și cu lipsa de fonduri, lucruri care nu corespund adevărului deocît într-o mică măsură, deoarece s-a dovedit în anul 1984 că într-un timp relativ scurt s-a putut realiza o expoziție de amploare, privind realizările social-economice a județului

Fig. 13 1985 martie 21, Miercurea-Ciuc. Notă a Inspectoratului Județean de Securitate Harghita privind activitățile dușmănoase ale unor angajați din muzeele jud. Harghita (f. 25/v).

Fig. 13 1985 March 21, Miercurea-Ciuc. Note of the Securitate County Inspectorate of Harghita concerning the hostile activities of some members of the Miercurea-Ciuc Museum staff in Harghita County (f. 25/v).

C.N.S.A.S.
DIRECTIA ARHIVA CENTRALA

(26)

15.15.30.09.2019

in cei 40 de ani de la eliberarea patriei. In gindirea directorului muzeului, SZOCS JANOS, a fostului director JANOS PAL, a lui MOLNAR ISTVAN, fost director al muzeului din Cristuru Secuiesc, a lui BENKO ELEK, MUNCKENHAUPT ELISABETA, DEMENY ISTVAN PAL, sta insa alta moti-
vatie si anume, aceea ca o expozitie de baza ar obliga sa se fixeze
fara echivoc, locul judetului Harghita in contextul realitatilor
istoriei patriei noastre, ceea ce insa nu convine elementelor de mai
sus si nici sustinatorilor acestora, fie ca sint din exterior, fie
ca sint din interior. In cîteva ocazii, SZOCS JANOS afirma cu „in-
grijorare”, ca „trebuie sa analizam cu grija acest lucru, deoarece
cercetatorii, arheologii si istoricii din Bucuresti, nu sint
cinstiti, ca acestia aduc dovezi arheologice din alta parte pentru
a-si putea sustine ipotezele continuitatii, ca este mai bine sa
raminem specializati in etnografie”. Si expozitia legata de revolutia
din 1848, spune intr-o alta imprejurare SZOCS JANOS, „n-a fost
cinstita, se a trezit indignarea istoricilor din Ungaria, care ne-au
atenționat, ca trebuie sa avem grija de realitatile istoriei din a-
cesta zona”. In acest context de idei, rezulta ca acest concept,
este sustinut si stimulat moral si de catre DEMENY LAJOS din
Bucuresti, care se afla in relatii apropiate cu SZOCS JANOS si cu
JANOS PAL, de KOCS KAROLY, etnograf, FODOR LASZLO, IMREH ISTVAN,
EGYED AKOS, toti din Cluj-Napoca, care vin destul de frecvent in
contact cu mai multi factori din muzeele judetului.

d). In ultimii ani, in cadrul muzeului judetean, numita
CZOMPO MARTA, sub protectia si cu consimtamintul lui SZOCS JANOS,
influentata fiind si de BENKO ELEK, de JANOS PAL, de DEMENY ISTVAN
PAL, de MOLNAR ISTVAN si de altii, a inventariat si a propus de a
fi trecute pe liste monumentelor un numar relativ mare de rezerva-
tii de arhitectură, rezervații arheologice, clădiri memoriale,
monumente si cimitire. Din verificările întreprinse, rezulta ca
in aprecierea si calificarea, ce anume este monument, CZOMPO MARTA
si sustinatorii ei, intr-un numar de cazuri, la care vom face refe-
riri mai jos, au manifestat tendentiozitate voită, spolițism si
lipsă de discernere. Așa de exemplu, pe lista monumentelor si cimi-
tirelor de eroi din judet, întocmită de CZOMPO MARTA si semnată de
SZOCS JANOS in oct.1983 sint trecute peste 80 de monumente si plăci
comemorative ridicate in cea mai mare parte in perioade regimului
hoștist, pe care sint incrustate insemne ale puterii statului maghiar
din acea vreme, cum sint: Coroana Sf.Stefan, Steagul Ungariei Mari,
Harta Ungariei din perioada 1940-1944, Bazoreliefuri ale armatei ma-
ghiare, Vulturul si diferite texte nationalist-iredentiste, incita-
toare si stimulare de sentimente nationaliste.

Fig. 14 1985 martie 21, Miercurea-Ciuc. Notă a Inspectoratului Județean de Securitate Harghita privind activitățile dușmănoase ale unor angajați din muzeele jud. Harghita (f. 26/r).

Fig. 14 1985 March 21, Miercurea-Ciuc. Note of the Securitate County Inspectorate of Harghita concerning the hostile activities of some members of the Miercurea-Ciuc Museum staff in Harghita County (f. 26/r).

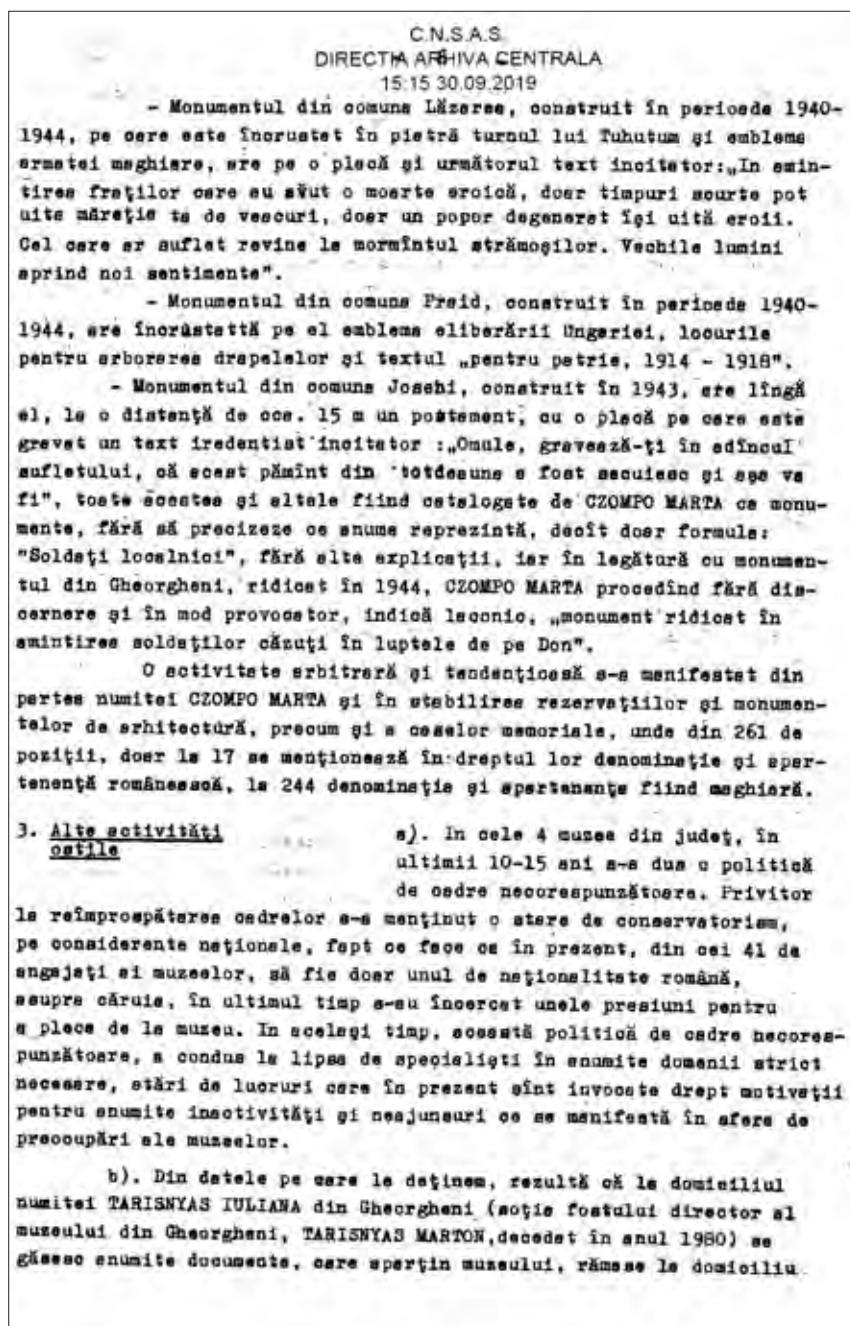

Fig. 15 1985 martie 21, Miercurea-Ciuc. Notă a Inspectoratului Județean de Securitate Harghita privind activitățile dușmănoase ale unor angajați din muzeele jud. Harghita (f. 26/v).

Fig. 15 1985 March 21, Miercurea-Ciuc. Note of the Securitate County Inspectorate of Harghita concerning the hostile activities of some members of the Miercurea-Ciuc Museum staff in Harghita County (f. 26/v).

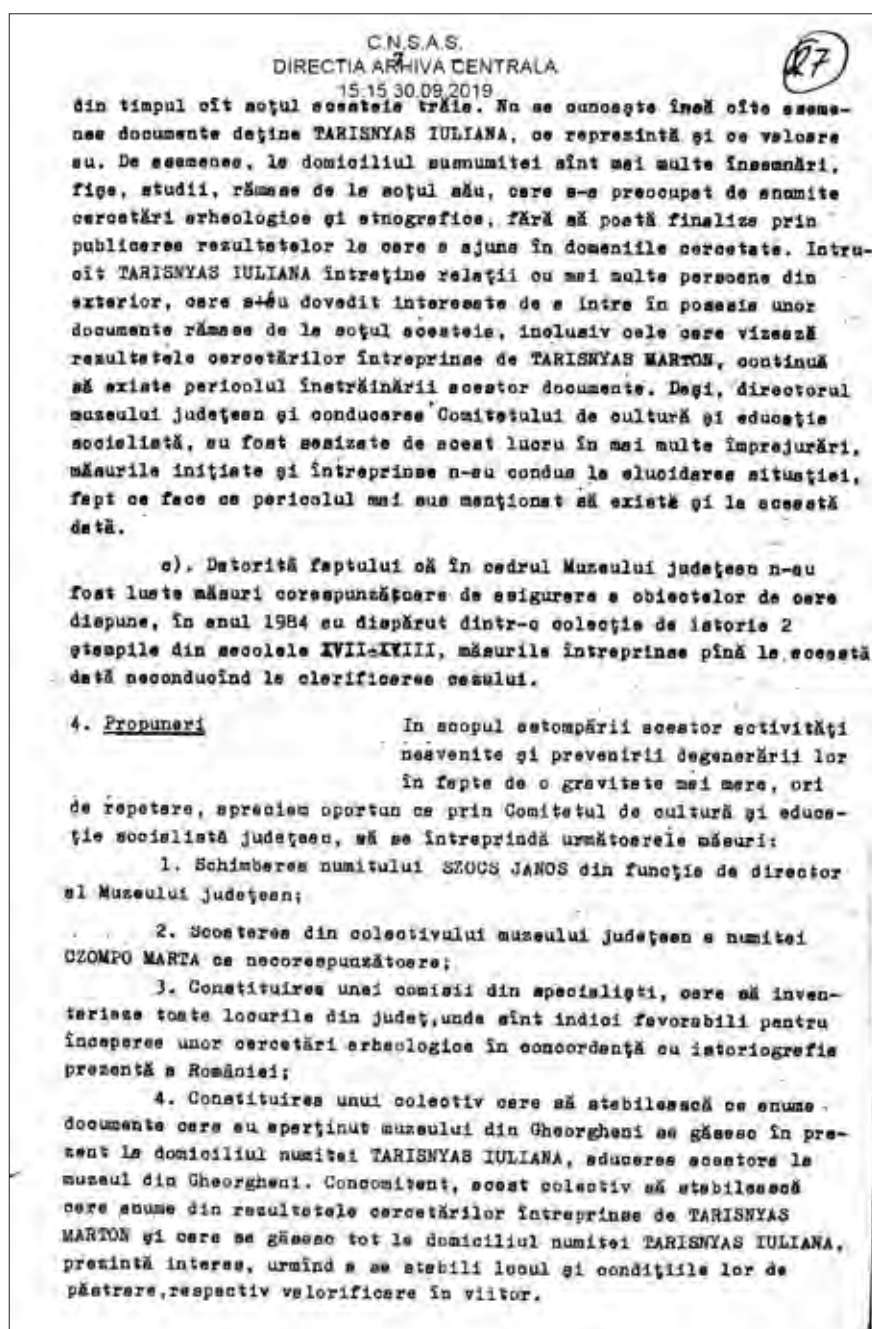

Fig. 16 1985 martie 21, Miercurea-Ciuc. Notă a Inspectoratului Județean de Securitate Harghita privind activitățile dușmănoase ale unor angajați din muzeele jud. Harghita (f. 27/r).

Fig. 16 1985 March 21, Miercurea-Ciuc. Note of the Securitate County Inspectorate of Harghita concerning the hostile activities of some members of the Miercurea-Ciuc Museum staff in Harghita County (f. 27/r).

Fig. 17 1985 martie 21, Miercurea-Ciuc. Notă a Inspectoratului Județean de Securitate Harghita privind activitățile dușmănoase ale unor angajați din muzeele jud. Harghita (f. 27/v).

Fig. 17 1985 March 21, Miercurea-Ciuc. Note of the Securitate County Inspectorate of Harghita concerning the hostile activities of some members of the Miercurea-Ciuc Museum staff in Harghita County (f. 27/v).